

KEMALİZM'İN HIZLI MODERNLEŞME POLİTİKASI: MÜSİKİ ÖRNEĞİ

Âdem Çiçek¹

Öz: Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî kurucu ideolojisi Kemalizm, uluslaşma bilincinin önemli adımlarından olan müzik politikalarında modernleşme adı altında değişime ve dönüşüme ilişkin önemli adımlar atmıştır. Uygulanan reformlar seleflerinin yaptıkları gibi tedrici değil, radikal ve hızlı olmuştur, zira entegre olunmak istenilen medeniyete katılmakta geç kalındığı düşünülmüştür. Bu nedenle toplumu hızlıca yeni bir kimlik, yeni bir vatan ve yeni bir ulus kapsamında homojen olarak yeniden kurgulamak hedeflenmiştir. Bu çalışmada Kemalist rejimin laiklik, milliyetçilik, inkılapçılık ve halkçılık gibi resmî ideolojinin esasları incelenmiş olup, bu bağlamda *zayıf tarihsellik* içinde müzikal alanda yürütülen hızlı modernleşme politikaları ele alınmıştır. Müsiki örneğinde bu hızlı modernleşme politikalarının temelinde geç kalmışlık psikolojisi yatmaktadır. Yöntem bilgisi

Anahtar Kelimeler: Kemalizm, modernleşme, uluslaşma, müzik politikaları

KEMALISM'S POLICY OF FAST MODERNISATION: THE EXAMPLE OF MUSIC

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, adem.cicek@yahoo.de
ORCID: 0000-0003-1272-1932
Doi: [10.5281/zenodo.10436734](https://doi.org/10.5281/zenodo.10436734)

Geliş Tarihi: 05 Nisan 2023
Received: 05 April 2023

Kabul Tarihi: 27 Mayıs 2023
Accepted: 27 May 2023

Bu makaleye atf için / To cite this article: Çiçek, A. (2023). Kemalizm'in Hızlı Modernleşme Politikası: Müsiki Örneği, *Politik Psikoloji Dergisi*, 3(1)

Abstract: *Kemalism, the official founding ideology of the Republic of Turkey, has taken important steps towards the change and transformation under the name of modernisation in music policies, which is one of the important steps of nationalisation consciousness. The reforms implemented were not gradual as their predecessors had done, but radical and fast, since it was thought that it was too late to join the civilisation to be integrated. Therefore, it was aimed to rapidly reconstruct the society homogenously within the scope of a new identity, a new homeland and a new nation. In this study, the principles of the official ideology of the Kemalist regime such as secularism, nationalism, revolutionism and populism are examined, and in this context, the rapid modernisation policies carried out in the musical field within a weak historical context are discussed. In the case of music, the psychology of delay is the basis of these fast modernisation policies.*

Keywords: *Kemalism, modernisation, nationalisation, music policies*

GİRİŞ

Osmanlılar Batı karşısındaki üstünlüğünü kaybedişini ilk defa savaşlarda aldığı mağlubiyetlerde görmüştür. Bu nedenle Osmanlılarda ilk modernleşme hareketleri orduda başlamış, toplumsal hayatın diğer alanlarında reformlar daha sonra yapılmıştır. Tanzimat süreci ile başlayan modernleşme hareketleri Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucuları tarafından kesintisiz sürdürülmüştür.

Modernleşme politikaları Osmanlılarda tedricen uygulanırken, yeni kurulan ulusal devlette radikal olarak sürdürülmüştür. Kendi döneminde zorunlu olarak modernleşme siyasalarını sürdüren II. Abdülhamit'in İttihad-ı İslam politikası ile uluslaşma politikasını İslami bir kisveye büründürdüğü görülmektedir. Mardin (2007), Sultanın bu panislamist politikasını ön ulusalcılık kurma çabası olarak değerlendirmektedir. Cumhuriyetin kurucuları ise uluslaşma politikasını millî ve laik esaslar kapsamında radikal olarak sürdürmüşlerdir. Amaç hedeflenen sonuçlara süratle ulaşmaktır.

Resmî bir ideoloji inşa süreci olarak modernleşme, Kemalizm'in yeni bir tarih, yeni bir ulus, yeni bir kimlik ve yeni bir vatan oluşturma çabası olarak nitelendirilmiştir (Çelik, 2009). Kemalist ideolojinin bu hedeflerini müzikal anlamda analiz edebilmek amacıyla çalışmanın birinci bölümünde ideoloji terimi tanımlanarak, Marksist devlet anlayışında Althusser'in tasvir ettiği şekliyle devletin ideolojik aygıtları ele alınacaktır.

İkinci bölümde modernleşme kavramının tanımı yapılarak Cumhuriyet dönemindeki modernleşme süreci incelenecektir. Bir sonraki bölümde Kemalizm ideolojisi ve Altı Ok diye nitelenen prensiplerden laiklik, milliyetçilik, inkılapçılık ve halkçılık tartışılacaktır. Dördüncü ve son bölümde ise Kemalist

ideolojinin uluslaşmaya yönelik müzikal politikalarındaki hızlı modernleşme adımları incelenecektir.

İDEOLOJİ

İdeoloji nedir? İdeoloji, sosyal, siyasal, kültürel veya ekonomik sistemlerin bütününe oluşturan fikirleri ifade etmektedir. İdeolojiler, toplumsal yapının nasıl işlediğini, devlet mekanizmasının nasıl çalıştığını, vatandaşların hakları ve yükümlülükleri ile diğer hususlar hakkındaki fikirlerini ve amaçlarını yansıtan dünya görüşü olarak tanımlanabilir.

İdeolojiler bireylerin inanç dünyalarını, sosyal hareketleri ve siyasi düşüncelerini etkileyebilmektedir. İdeolojilerin temel amaçları; yaşanan toplumu anlamak, analiz etmek, sorunları tespit ederek çağa uygun çözüm önerileri getirmektir. İdeolojiler, özgürlük, ekonomik yaşam, toplum, mülkiyet, gelenek, akıl ve din gibi çeşitli alanlarda farklı bakış açıları sunmaktadır. Genellikle çeşitli toplumsal kesimler sübjektif bakış açıları ile benimsedikleri ideolojileri savunarak etraflarına yaymaya çalışmaktadırlar.

idea ve *oloji* kelimelerinin birleşmesinden oluşan ideoloji kelimesi en geniş anlamıyla *düşüncelerin ilmi* ya da *fikir bilimi* şeklinde tanımlanmıştır (Atılğan, 2015). İlk defa 1796 yılında kullanılan terimin konusunu “düşünceler, düşüncelerin kanunları, kendilerini dile getiren işaretlerle münasebetleri ve kaynakları” oluşturmaktadır (Meriç, 2007). İdeoloji terimi ilk olarak Fransız İhtilali döneminde yaşayan Cabanis, Concorde, de Tracy gibi düşünürler ve arkadaşları tarafından kullanılmasıyla bilinmektedir. Onların Fransa’da devrimle hedefledikleri *söz ve düşünce özgürlüklerinin gerçekleştirilmesiydi* (Hall, 1973).

Alman Sosyolog Mannheim (1979) ideoloji terimini özel ve genel anlam olmak üzere iki farklı şekilde analiz etmektedir: özel anlamıyla ideoloji rakip tarafından ileri sürülen fikirlere şüpheyi yaklaşmayı (çarpıtarak, yalan söyleyerek, manipüle ederek), genel anlamıyla fikirlerin, düşüncelerin, önermelerin olduğu gibi alınmayıp bunların ortaya çıktıkları sosyal koşulların dikkate alınmasını ifade etmektedir. Bu ikinci anlam düşünceye bütüncül olarak yaklaşma gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Liberalizm, Marksizm ve faşizm gibi siyasal düşünce öğretileri kendisi dışındaki düşünce akımlarını ideoloji olarak nitelendirmektedirler (Atılğan, 2015).

Siyaset felsefeci Martin Seliger (1976) ideoloji terimini “insanların örgütlü sosyal eylemin ve özellikle de siyasal eylemin belirli bir düzeni korumayı, değiştirmeyi, kökünden sökmeyi veya yeniden inşa etmeyi amaçlayıp amaçlamadığına bakılmaksızın, ortaya koydukları, açıkladıkları ve gerekçelendirdikleri fikir kümeleri” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre siyasal ideolojinin özellikleri şu şekilde belirtilebilir: genel olarak soyut fikirler ve teorilerden oluşan siyasal ideolojiler insanları örgütler ve siyasal eyleme sevk ederler (...); insanları belirli sosyal kümelere konumlandırır (...); toplumun ve dünyanın sürekli değişmesiyle siyasi ideolojilerin de kendilerini yeniden üretmeleri beklenir; her

siyasal ideolojinin daha az değişen ana konuları vardır; her siyasi ideolojinin ekonomik ve kültürel bakımdan farklı olan çeşitli toplumlara uyarlanması için yeniden kurgulanarak *yerleştirilmesi* gerekir; her siyasi ideoloji kendi mitiyle, sembolüyle ve sloganlarıyla tarihsel bir arka plan yaratmaya çalışır; siyasi ideolojilerin farklı yorumlamaları olabilir, bu nedenle aynı ideolojinin farklı eğilimleri ortaya çıkmaktadır; siyasi ideolojiler aynı kavramları kullanabilirler, ancak her biri kavramları farklı perspektiften değerlendirerek kendi bakış açısını kendi içerikleriyle tarif edecektir; siyasi ideolojiler birbirleriyle sürekli bir çatışma, mücadele içinde olurlar, bu da ideolojik hegemonya mücadelesi olarak görülür (Atılğan, 2015).

İdeoloji teriminin en fazla kullanılan tanımı egemen sınıfın iktidarının meşrulaştırılması iddiasıdır. Eagleton (1991), egemen sınıfın iktidarını meşrulaştırmaya yönelik altı farklı stratejisinin olduğunu öne sürer: egemen sınıf kendisine yakın inanç ve değerleri teşvik ederek; bu tür inanç ve değerleri görünür kılıp doğallaştırarak; bunları evrenselleştirerek; kendisine meydan okuyan fikirleri aşağılayarak; rakip düşünce fikirlerini sistematik bir şekilde dışlayarak ve sosyal gerçekliği gizleyerek kendini meşrulaştırabilir.

İdeoloji terimi birçok anlamda kullanılmaktadır: toplumsal yaşamdaki anlamların, göstergelerin ve değerlerin üretim süreci; belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler; egemen bir siyasi gücü meşrulaştırmaya hizmet eden fikirler; egemen bir siyasi gücün meşrulaştırılmasına yardımcı olan yanlış fikirler; sistematik olarak çarpıtılan iletişim; sosyal çıkarlar tarafından motive edilen düşünce biçimleri; özdeşlik düşüncesi; söylem ve iktidar konjonktürü; bilinçli toplumsal aktörlerin kendi konumlarını anlamlandırdıkları ortam; eylem odaklı inanç setleri; dilsel ve olgusal gerçekliğin birbirine karıştırılması; bireylerin sosyal yapıyla ilişkilerini sürdürdükleri vazgeçilmez ortam (Eagleton, 1991). Görüldüğü üzere ideoloji teriminin herkes tarafından kabul gören tek bir tanımı bulunmamaktadır. Böylelikle her tarihsel dönem kendi perspektifinden ideoloji terimine anlam çeşitliliği getirmiştir. Terimin anlam çeşitliliği McLellan'ın da (1995) belirttiği gibi *tüm sosyal bilimlerde anlaşılması en zor kavram* olmasından kaynaklanmaktadır.

Duverger'e (2002) göre "ideoloji belli bir toplumu korumak, değiştirmek ya da yıkmak üzere girişilen bir eyleme mesned teşkil eden bir açıklama sistemidir." Bu noktada ideolojinin toplumsal düzen ve iktidar ile ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Liberalizm ve Marksizm gibi siyasal öğretiler kendi benimsediği değerler perspektifinden öznel değerlendirmelerde bulunarak dünyayı ve toplumu anlamaya yardım eden bir tür bakış açısı sunmaktadırlar.

İdeolojinin-sonu ekolü, bütün ideolojileri, doğaları gereği kapalı ve dogmatik olarak değerlendirirken, radikal referanslara sahip olan postmodernist düşünürler

ise bütün ideolojileri teleolojik, totaliter ve metafizik temelli olarak görme eğilimindedir (Eagleton, 1991).

Toplumsal, siyasi ve ekonomik sistemleri anlamaya yönelik başvuru bir araç olarak ideoloji, *siyasal bir düşünce sistemi* olup toplumda *sosyal bir çimento işlevi* (Heywood, 2014) görmektedir. İdeoloji, çeşitli hedefler belirleyerek toplumu ortak belirli bir siyasi düşünce etrafında birleştirmektedir.

Karl Marx, Engels ile yazdığı *Die Deutsche Ideologie* isimli eserinde ideoloji terimini siyasi ve sosyal düşüncelerde açık bir şekilde şöyle tasvir etmiştir:

Her çağda egemen sınıfın fikirleri hâkim fikirlerdir. Yani toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda hâkim entelektüel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda entelektüel üretim araçlarını da elinde bulundurur, böylece entelektüel üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri genel olarak buna tabidir (Marx ve Engels, 1978).

Marx ve Engels bu tanımlamada ideoloji terimini sınıf ile, maddi gücü de entelektüel güç ile ilişkilendirmekte ve maddi güce sahip olan sınıfların entelektüel alana da hâkim olacaklarını savunmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre ideoloji, belli bir dönemdeki egemen düşünceler olup, iktidarın yaklaşımını yansıtmaktadır.

Marksist devlet anlayışında hükümet, ordu, idare, polis, mahkeme ve hapisaneler devletin baskıcı aygıtları şeklinde nitelendirilmektedirler. Bu yaklaşımda kamu kurumlarının uç durumlarda şiddet kullanması ve baskı yapmasıyla devlet aygıtının çalıştığı belirtilmektedir (Althusser, 2014). Althusser (2014) din, okul, aile, hukuk, siyasi partiler, sendikalar, kitle iletişim araçları ve kültür-sanat etkinliklerini devletin ideolojik aygıtları olarak değerlendirmiştir. Bu uzmanlaşmış aygıtların çoğu özel kurumlar olup, özel alanlarda bulunmasına rağmen değerler ve diğer unsurlar üzerinden ideolojiyi kullanması nedeniyle devletin ideolojik aygıtları olarak sınıflandırılmıştır.

MODERNLEŞME

Modernleşme kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan bir süreç olup, sanayileşmenin ortaya çıkması, feodalitenin çöküşü, bürokrasinin gelişmesi, eğitimin yaygınlaşması, teknolojinin ilerlemesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi gelişmeler bu sürecin daha yüksek bir düzeye erişmesine destek olmuştur.

Osmanlılarda Tanzimat reformları olarak bilinen modernleşme çabaları dünya ekonomik sisteminin içine girme ve ona uyum sağlama çabaları (Karpas, 2006)

olup, “zamansal olarak geriden gelmektir” (Dellaloğlu, 2013). Cumhuriyetin kurucu elitleri Tanzimat döneminin bürokratları gibi modernleşmeyi hem ideolojik hem de siyasal anlamda yukarıdan aşağıya inen dikey bir süreç olarak algılamaktaydı. Bu yönüyle Türk modernleşmesinin toplumsal boyutu neredeyse yoktur.

Hâlbuki modernlik, siyasete tabi olmadan karmaşık bir düzen içinde gelişen, çok boyutlu, çok aktörlü ve kozmopolit bir süreç içinde evrimleşerek ortaya çıkan bir olgudur (Göle, 2007). Bu bağlamda modernlik gelişen olayların zamanla birbirleriyle etkileşim halinde olması neticesinde kendiliğinden meydana çıkmıştır. Modernleşme ise modernlik sürecini bizzat üretemeyen toplumların bu sürece karşılık vermelerinin sonucudur (Dellaloğlu, 2013). Osmanlıların savaşlarda aldığı mağlubiyetlerin sonrasında başlattığı modernleşme siyasaları bir üst yapı sorunu olup askeri kökenlidir. Cumhuriyetin kurucuları modernlik sürecine modernleşme siyasalarında radikal adımlar atarak tepki göstermişlerdir. Türk modernleşmesinin bu tepkisinde geri kalmışlık duygusu hâkimdir (Dellaloğlu, 2013).

Yeni rejim tarafından gerçekleştirilen siyasi reformların amaçları büyük ölçüde kurumları değiştirmek ve içinde bulunulan koşulların maddi ve formel yönlerini Batı’yı örnek alarak yeniden biçimlendirmektir (Kasaba, 1998). Bu kapsamda geçmişe ait kurumlar ilga edilmiş, yerlerine Batı benzeri kurumlar kurulmuştur. Değiştirme ve biçimlendirme modernleşme sürecinde sadece şekilde kalmamış, içerikte de Batılı formlar örnek alınmıştır. Ancak İdris Küçükömer (1969), *Düzenin Yabancılaşması: Batılılaşma* isimli eserinde 19. yüzyılda başlayan Türk Batılılaşmasını yapısal ve kurumsal yeterliliklerin bulunmaması nedeniyle sadece bir *kültür devriminden* ibaret olduğunu belirterek eleştirmiştir.

Cumhuriyet kurucularının otoriter modernizasyon projesinde geçmişten ve gelenekten radikal bir kopuş hakimdir. Nilüfer Göle’nin (2007) söylemiyle “Türkiye modernleşmesi, Osmanlı’nın başlattığı Batılılaşma hareketiyle devamlılığı sahiplenmekten ziyade Osmanlı kozmopolitliğine karşı tanımlandı”. Yeni rejim Osmanlı’nın kozmopolit yapısını tanımamış, hatta yabancılaştırarak ötekileştirmiştir. Kemalist ideoloji geçmişi inkâr ederek geleneği yok saymış ve modernleşme adı altında yeni bir arayışa girmiştir. Arayışın amacı homojen yapıda yeni bir toplum kurgulamaktır.

Kemalist ideoloji, Batı’nın yörüngesinde yer almayan Türk toplumunun kendisine ait tarihsel ve kültürel kodlarının doğal evriminde ilerleyebileceğine inanmamıştır, bu nedenle geçmişi, geleneği ve kendi kozmopolit kültürel sermayesini görmezden gelmiş, geçmişten bugüne köprü olan unsurları yok sayarak modernleşmeye çalışmıştır. Göle (2007), Batılı olmayan toplumların modernlikle kurdukları bu tür ilişkiyi *zayıf tarihsellik* olarak adlandırmaktadır.

Bu kavramsallaştırma tam olarak Kemalistlerin geçmişe olan tutumunu özetler mahiyettedir.

KEMALİZM

Türkiye Cumhuriyeti kurucuları Osmanlıların Tanzimat döneminde tedricen başlattıkları reform hareketlerini Cumhuriyet döneminde radikal olarak sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet yöneticilerinin sürdürdüğü bu reformlar Osmanlıların başlattığı reformların son safhasıdır (Zürcher, 2009). Zürcher'in son safha olarak tanımladığı dönem, reformların tedricen değil radikal bir şekilde yukarıdan aşağıya uygulandığı, kendilerini Kemalist olarak tanımlayan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın elit yöneticilerinin egemen olduğu yıllardır.

1930'lu yıllarda ortaya çıkan Kemalizm kavramı dönem içerisinde gelişmiştir. Tutarlı ve her şeyi kapsayan bir ideoloji haline gelemeyip esnek bir kavram olarak kalan Kemalizm, *bir tutum ve kanılar bütünü* (Zürcher, 2015) olarak tarif edilebilir.

Kemalizm'i daha yakından tanımak için Kemalist siyasaların asli unsurları olarak kabul edilen ve Altı Ok diye bilinen siyasaları daha yakından incelemek gerekmektedir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 10-18 Mayıs 1931 tarihli Büyük Kongresi'nde kabul edilen program, Kemalizm'in projesini cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık şeklinde sayarak tanımlamaktadır (C.H.F., 1931). Daha sonra fırkanın ana vasıflarını oluşturan bu temel ilkeler 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 2. maddesine 1937 yılında yapılan değişiklikle dahil edilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisinin 1935 tarihli Parti Programında Kemalizm'in siyasi bir ideoloji olduğu açıkça belirtilmiştir (C.H.P., 1935). Partinin bu özelliği 1930'lu yıllarda Avrupa'da meydana gelen siyasi gelişmelerden etkilenerek Türkiye'de ortaya çıkan bir durum değildir (Parla, 1992). Bu husus 1920'li yıllardan itibaren partinin çeşitli siyasi organlarında dile getirilmiştir. Kemalizm ideolojisinin temel esasları ilk olarak 11 Aralık 1923'te Cumhuriyet Halk Fırkası'nın parti tüzüğünde oluşturulmuş, akabinde 1927'de kurultayda ayrıntılı olarak hazırlanan tüzükte tekrar edilmiştir.

KEMALİST DÖNÜŞÜMÜN KÖKENLERİ

Osmanlı devletinin yıkılmasıyla çokuluslu bir imparatorluk sona ermiş, yerine ulusal ve laik bir devlet kurulmuştur. Yeni kurulan devlet Kemalist ideolojinin prensipleri tarafından şekillendirilmiştir.

Kemalist devrimin temel prensipleri olarak bilinen Altı Ok ilk olarak 1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkasının Programında açıkça dile getirilmiştir. Bu bölümde

Altı Ok olarak bilinen prensiplerden Kemalist ideolojinin esaslarını tanımlayan laiklik, milliyetçilik, inkılapçılık ve halkçılık ele alınacak olup temel özellikleri açıklanacaktır.

Laiklik

Laikleşme Osmanlı Devleti'nin son dönem yöneticileri tarafından modernleşme veya Batılılaşma hareketleri kapsamında başlatılmış olup, Kemalist yöneticiler tarafından radikal olarak sürdürülmüş siyasalardandır. 1908-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'ni yöneten İttihat ve Terakki Cemiyeti yöneticileri, şeriat mahkemelerini Adliye Nezareti'ne bağlı kılarak (Lewis, 2015) laikleşmeye yönelik dinî alana mahsus politikalar sürdürmüşlerdir. Türkiye Cumhuriyeti kurucuları ise daha da ileri giderek radikal reformlar izlemişlerdir. Dinî otoriteyi reddeden Cumhuriyet yöneticileri, 1 Mart 1924'te halifelîği kaldırarak akabinde hanedan mensuplarının ülke sınırlarının dışına çıkmalarını sağlamışlardır. Kemalist yöneticilerin bu siyasası genç Cumhuriyetin laikleşmeye dair ilk radikal hareketidir. Ardından 1925 yılında tarikatlar yasaklanmış, tekke ve zaviyeler kapatılmış, dinî nikâh ve çokeşlilik kaldırılmış ve Şapka Kanunu ile fesin yerini batılı şapkalar almıştır. 1926 yılında İsviçre Medeni Kanun'u örnek alınarak Türk Kanunu Medenisi yürürlüğe girmiştir. Kemalist siyasalar dinin otoritesinin kamudan ve özel hayattan tamamen çıkarılmasını hedeflemiş, boşalan yerlerde devletin hâkimiyetini tam olarak sağlamak istemişlerdir.

Dinin otoritesini tamamen ortadan kaldırmak amacıyla yukarıda anılan reformları gerçekleştiren yeni rejim, 1928 yılında 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 2. maddesinde ilk önce "Türkiye Devletinin dini, Dini İslâmdır" ibaresini kaldırmış, 1937 yılında yine aynı maddede değişiklik yapmış ve laiklik prensibini ekleyerek dine karşı mesafeli oluşunu resmî olarak ilan etmiştir.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 tarihli Üçüncü Büyük Kongresinde kabul edilerek programa dahil edilen ve 1935 tarihli Dördüncü Büyük Kurultay'da yine aynı şekilde anılan laiklik, parti programında *Lâyıklık* yan başlığı ile şu şekilde tarif edilmiştir:

Parti, bütün kanunların, tüzüklerin ve usullerin yapılışında ve taplanışında², en son ilim ve teknik esasları ile, asrın ihtiyaçlarına uyulmasını prensip olarak kabul etmiştir. Din bir vicdan işi olduğundan, parti, dini, dünya ve devlet işleri ile siyasadan ayrı tutmağı, ulusumuzun çağdaş medeniyet yolunda ilerlemesi için başlıca şartlardan sayar (C.H.P. Programı, 1935).

Batı örnek alınarak laiklik prensibi ile din vicdana bırakılmak istenmiş, din ile dünya işleri ayrıştırılmıştır. Bununla birlikte din ne tamamıyla kendi başına

² taplamak: tatbik etmek.

bırakılmış ne de dine karşı mesafeli olunmuştur. Aksine Kemalist ideoloji için dini kontrol altına almak elzemdir. Bunun için yukarıda belirtildiği üzere 3 Mart 1924'te hilafet kaldırılmış ve aynı tarihte 429 sayılı Şer'iyeye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Vekâletlerinin İlğasına Dair Kanununun 2'nci maddesi ile Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak lağvedilmiştir. Oluşacak olası dinî otorite boşluğu aynı Kanununun 1'inci maddesi ile Diyanet İşleri Reisliği'nin kurulmasıyla doldurulmuş, böylelikle din yeni rejimin kontrolü altına alınmıştır.

Milliyetçilik

Kemalizm'in asli unsurlarından olan milliyetçilik, Fransız İhtilali sonrasında Avrupa kıtasında ve Osmanlı topraklarında yayılmış ve 19. yüzyılda Osmanlı yöneticileri tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet ve Ahmet Ağaoğlu gibi önemli Osmanlı entelektüelleri, farklı görüşleriyle Türk milliyetçiliğinin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Akçura pantürkçü yaklaşımıyla Osmanlı'nın kendisini Türk milliyetçisi olarak tanımlamasını savunmuştur (Zürcher, 2009). Bu yaklaşımın temel nedeni Osmanlı topraklarında hızlı bir şekilde yaygınlaşan milliyetçilik hareketleri ile kaybedilen savaşlar sonucunda yaşanan büyük toprak kayıplarının akabinde Anadolu'ya gelen kitlesel göçler olarak ileri sürülebilir.

Kemalizm'in asli bir unsuru olarak milliyetçilik, devleti korumak ve güçlendirmek (İnsel, 2005) olarak nitelendirilmektedir. Bu savunmacı yaklaşım dönemin psikolojisi ve kurucu babaların zihin dünyaları ile ilişkilendirilebilir. 19. yüzyıldan beri savaşlarda alınan mağlubiyetlerin neticesinde Balkanlarda, Kuzey Afrika'da, Yakın Doğu'da yaşanan büyük toprak kayıpları, Birinci Dünya Savaşı sonrasında İmparatorluğun yıkılmasıyla Anadolu'nun işgal edilmesi gibi döneme mahsus siyasal konjonktür Kemalist ideolojinin kurucu babalarının zihin dünyalarını etkisi altına almıştır. Bu travma yeni kurulan devletin yıkılması, parçalanması endişesini getirmiş, İnsel'in (2005) deyiimiyle "Kemalizm'in asabiyyesini oluşturmuştur". Bu vaziyet gazeteci ve yazar Falih Rıfkı Atay'ın Birinci Dünya Savaşı sırasında kaleme aldığı *Zeytinadağı* isimli anılarında şu şekilde dile getirilmiştir: "Biz eğer Vardar'ı, Trablus'u, Girid'i ve Medine'yi bırakırsak Türk milleti yaşayamaz zannediyorduk" (1943). Osmanlı İmparatorluğu çok geniş bir coğrafyaya yayılmışken Cumhuriyet döneminde bugünkü sınırlara gerilemesi Osmanlı entelektüellerince devletin bekasını tehdit eden bir vakıa olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

İnkılapçılık

Cumhuriyet kurulduğundan beri var olan inkılapçılık, 1937 yılında 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklik yapılarak diğer prensiplerle birlikte Anayasanın 2. maddesine girmiştir. İnkılapçılık prensibi Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 yılında yapılan Üçüncü Büyük Kongre'sinde fırkanın ana vasıfları altında "Fırka

milletimizin birçok fedakarlıklarla yaptığı inkılaplardan doğan ve inkişaf eden prensiplere sadık kalmayı ve onları müdafaa etmeği esas tutar” (C.H.F., 1931) şeklinde tanımlanarak kabul edilmiştir. Bu tanım yapılan reformların rejim tarafından sahiplenilmesini ve savunulmasını vurgulamaktadır.

Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Peker, 1931 tarihli parti programına ilişkin konuşmasında cumhuriyetin kurulması, medeni ve adli kanunların yapılması, şeri mahkemelerin kaldırılması, medreselerin kapatılması, tekke ve türbelerin kapatılması, şapka giyme zorunluluğunun getirilmesi ve Latin alfabelerinin kabulü gibi esas olarak hukuki ve kültürel alanda yapılan reformları yeni rejimin inkılapları olarak ifade etmektedir (Parla, 1992). Toplumsal ve siyasi yapıyı doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bu eylemlerin radikal bir yönü bulunmaktadır ancak bu eylemlerde devrim gibi kitlesel bir değişim söz konusu olmamıştır.

1935 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi'nin programında ise *Devrimcilik* adıyla anılan İnkılapçılık prensibi 1931 programından aynen alınmış ve şu ifade eklenmiştir: “Parti devlet yönetiminde, tedbir bulmak için derecel ve evrimsel prensiple kendini bağlı tutmaz” (C.H.P. Programı, 1935). Parla'ya (1992) göre bu ifade rejimin yaptığı reformların radikal yanını vurgulamakta olup, devrim veya ihtilali anımsatmamaktadır, çünkü yapılan reformlar belirli bir düzen içinde kontrollü olarak dönüşümü amaçlamaktadır. Yapılan reformların kronolojisine bakıldığında Parla'nın ifade ettiği kontrollü dönüşüm aşikârdır. Çalışmanın konusunu oluşturan musiki reformunda görüleceği üzere dönüşüme yönelik aşamalı bir aksiyon olarak doğal gelişime müsaade edilmeyecektir. Bu yönüyle Kemalist ideolojiyi vesayetçi olarak nitelendiren Parla (1991), inkılapçılık prensibini “devrimcilik” olarak değil “dönüşümcülük” hatta “dönüştürmecilik” ifadesiyle sert bir şekilde eleştirmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 yılında yapılan yedinci büyük kurultayında sunulan program tasarısında yine *Devrimcilik* olarak ifade edilen İnkılapçılık, geri kalmış düzenin tasfiye edilerek yerine ileri çağdaş medeniyet kurumlarının kurulması olarak formüle edilmiştir. Devrimcilik/inkılapçılık kapsamında Batı uygarlığının kurumları ile çağdaşlaşma hedeflenmiştir: “Gerçek milli değerler üzerine kurulan yeni milli hayatımızı kısa zamanda en ileri medeniyet seviyesine yükseltmek amacımızdır. Bunun için tekamüle bağlı kalmıyarak gerekli hamlelerle ilerlemek azmindeyiz” (1947). Burada ileri medeniyet ile modernizm kastedilmektedir. Modernleşme sürecinin kendi doğal seyrinde gelişimini veya evrimini beklemeden, gerektiğinde sürece müdahale ederek kısa süre içinde çağdaş Batı medeniyetine erişmek hedef olarak gösterilmiştir.

Halkçılık

Halkçılık prensibi Kemalist ideolojinin değişmez temel niteliklerindedir. Halkçılık ilkesi ilk olarak partinin kuruluşundan kısa bir süre sonra 11 Aralık 1923'te yapılan toplantıda kabul edilen parti tüzüğüne esaslarından biri olarak kabul edilmiştir (Beşikçi, 1978). Halkçılık, Halk Fırkasının 1927 tarihli parti kurultayında ilan edilen tüzükte tekrar edilmiş ve 1931 tarihli kongresinin ikinci celsesinin ikinci kısmının 1.maddesinde kabul edilerek şu şekilde tanımlanmıştır:

İrade ve hakimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hakimiyetin, devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete karşılıklı vazifelerinin hakkile ifasını tanzim yolunda kullanılması Fırkaca büyük bir esastır. Kanunlar önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul ederiz" (C.H.F., 1931).

Halk ya da Anadolu köylüsü Cumhuriyet ideolojisi tarafından her zaman idealleştirilmiştir. Cumhuriyet, halkı sınıflandırmamış, hatta sınıfların varlığını dahi kabul etmemiş, ancak sınıfları iş bölümüne ayırmıştır. Bu husus 1931 tarihli kongrenin ikinci celsesinin ikinci bölümünün 2.maddesinde şu şekilde kabul edilmiştir:

Türkiye Cumhuriyeti halkını, ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibarile muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensiplerimizdendir. A) Küçük çiftçiler, B) Küçük sanayi erbabı ve esnaf, C) Amele ve işçi, D) Serbest meslek erbabı, E) Sanayi erbabı, büyük arazi ve iş sahipleri ve tüccar, Türk camiasını teşkil eden başlıca zümrelerdir. Bunların herbirinin çalışması, diğerinin ve umumi camianın hayat ve saadeti için zaruridir. Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetmeyecek³ surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir. Menfaatler, kabiliyet ve çalışma derecesile mütenasip olur.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 tarihli kongresinde kabul edilen halkçılığa ilişkin yukarıdaki esaslar kongreden kısa bir süre önce, 4 Mayıs 1931 tarihinde yapılacak genel seçimler öncesinde Gazi Mustafa Kemal tarafından 20 Nisan 1931 tarihinde *Seçimler Dolayısıyla Millete Beyanname*'de (2006) açıklanmıştır. Mustafa Kemal'in Halkçılık ile ilgili açıklamaları kongrede değiştirilmeden birebir kabul edilmiştir.

³ nakzetmek: bozmak

Kemalizm Türk toplumunu homojen bir bütün ve çeşitli meslek gruplarından oluşan sınıfsız bir toplum olarak kurgulamıştır. Bu yaniyla Kemalizm korporatizme çok yakındır. Korporatizm “toplumu, birbirini tamamlayan parçalardan oluşan, organik ve kendi içinde uyumlu bir bütün olarak görür. Temel birimler meslek grupları ve bunların örgütleridir” (Parla, 1993). Korporatizm farklı meslek gruplarının varlığını işçi, iş veren ve devlet üçgeninde uyumlu bir organizma olarak kabul eder, bu zümrelerin birbirleriyle çatışmayacağını savunmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin Mayıs 1935 tarihli Dördüncü Büyük Kurultayında onaylanan programın girişinde “Partinin güttüğü bütün esaslar, Kamâlizm prensipleridir” (C.H.P., 1935) şeklinde tanımlanmıştır. Aynı programda devletin esas kuramı “Türkiye; ulusçu, halkçı, devletçi, lâyük ve devrimci bir cumhuriyet” olarak vurgulanmıştır.

KEMALİZM’İN HIZLI MODERNLEŞME POLİTİKASI: MUSİKİ ÖRNEĞİ

Kemalist ideolojinin özünü meydana getiren laiklik, milliyetçilik, inkılapçılık ve halkçılık prensipleri yeni rejimin modernleşme politikalarının esaslarını oluşturmuştur. Kemalistler Osmanlıları uzun yıllar meşgul eden “Devlet nasıl kurtulur?” sorusuna 1923’te Cumhuriyetin ilanı ile askeri ve siyasal bakımdan yanıt getirmişlerdir. Bir sonraki hedef Batı medeniyetine erişmek için toplumun ihya edilmesi ve modernleştirilmesi olmuştur (Zürcher, 1995). Bu hedefe sadece laik ve ulusal bir devlet ile ulaşılabilir.

Milliyetçi ve Türkçü akımın fikir babası olarak nitelendirilen Ziya Gökalp (1876-1924) kısa ömründe yeni rejimin kurguladığı sisteme önemli katkılarda bulunmuştur. Türkçülüğün programını izah ettiği *Türkçülüğün Esasları* isimli eserinde Gökalp (2019) yeni ulusal musikiyi tanımlarken, şark musikisini hem hasta hem de gayri millî olarak tasavvur etmiştir. Halk müziği kültürümüzün, Batı müziği de yeni medeniyetimizin müziği olması nedeniyle bize yabancı değildirler, ikisinin birbiriyle uyuşması neticesinde ulusal müzik ortaya çıkacaktır. Nitekim 1926 ve 1929 yıllarında Gökalp’in de belirttiği üzere Türk Ocakları’nın musikişinaslarından Yusuf Ziya Bey ve Rauf Yekta Bey’in öncülüğünde Anadolu’ya müzik derlemek üzere geziler düzenlenmiştir (Paçacı Tuncay, 2015). Aynı amaçla ulusal müzik yaratmak üzere 1935 ve 1936 yıllarında bu defa Alman müzisyen Paul Hindemith’in katıldığı yeni derleme gezileri gerçekleştirilmiştir. Bu derleme gezilerinin amacı Gökalp’in savunduğu Batı müziği ile Halk müziğinin uyumu neticesinde yeni ülkenin yeni ve çağdaş müziğini yaratmaktır. Yeni ulusal müzik yaratma hususunda Hindemith ile Gökalp’in görüşleri birbiriyle örtüşmektedir. Hindemith, Anadolu’nun köylerinde bozulmamış halk müziklerini toplayıp tespit etmek suretiyle Batı medeniyetinin enstrümanları ile yeniden armonize edilerek çağdaş müziğe ulaşılacağını vurgulamıştır (Balkılıç, 2009).

Cumhuriyetin kurulduğu yılda yayımlanan Ziya Gökalp'in eseri *Türkçülüğün Esasları*, yeni rejimin kurucularını ve Mustafa Kemal'in müziğe yaklaşımını önemli ölçüde etkilemiştir. Alman muhabir Emil Ludwig, Vossische Zeitung için 11.03.1930 tarihinde Mustafa Kemal ile yaptığı görüşmede kurucu Cumhurbaşkanının Türk müziği hakkındaki görüşlerini almıştır. Mustafa Kemal Türk musikisinde reform yapılması gerektiğini savunmuş ve bunun için Anadolu'ya gidilmesini söylemiştir. Onun Anadolu'dan kastı saf ve bozulmamış Türk köylüsünün seslendirdiği müziktir. Görüşmenin devamında muhabire yönelttiği Batı müziğinin ne kadar sürede zirveye ulaştığına ilişkin sorusuna aldığı "yaklaşık dört yüzyıl" yanıtının üzerine şöyle devam etmiştir: "O kadar vaktimiz yok. Bu nedenle Batı müziğini uygulamaya koyuyoruz" (Vossische Zeitung, 11.03.1930: No 118/A 60). Bununla birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde yürütülen erken cumhuriyet dönemi müzik politikalarında tedirginlik duygusu hakimdir. Orhan Koçak (2009), bu tedirginlik durumunu "tarihsel gecikmişlik" olarak tarif etmekte ve bu durumun geç modernleşen bütün toplumlarda farklı derecelerde görüldüğünü öne sürmektedir.

Mustafa Kemal, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım 1934 tarihli açılış konuşmasında ulusal Türk müziği yaratmak amacıyla Türk müziğinde yapılan yenilik hareketinin süratle tatbik edilmesinin altını çizmiştir. Mevcut Türk müziği değerli bulunmamış, yerine Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden toplanan bozulmamış halk müziğinin Batı müziği ile entegre edilmesi suretiyle ulusal ve evrensel müziğe ulaşılabileceği fikri Mustafa Kemal tarafından açıkça savunulmuştur:

Güzel sanatların tümünde, ulus gençliğinin ne denli ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu, yapılmaktadır, ancak, bunda en çabuk, en önde görülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinletilmeye çalışılan musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları genel son musiki kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu düzeyde Türk ulusal müziği yükselebilir, evrensel musiki içinde yerini alabilir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi).

Mustafa Kemal'in bu konuşmasından sonra 3 Kasım 1934 tarihinde radyoda Türk müziği yayımlanması yasaklanmış ve bu yasak yaklaşık iki yıl kadar sürmüştür (Yarman, t.y.).

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet Bayramı'nın onuncu yılı münasebetiyle söylediği Onuncu Yıl Söylevi'nde "millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre

düşünülmelidir” (Parla, 1992) diyerek yeni ulusal kültürü hızlı bir şekilde çağdaş medeniyet seviyesine getirmeyi amaçlamıştır.

SONUÇ

Toplumsal sistemi yukarıdan aşağıya tamamen değiştiren modernleşme, geleneksel dünya için toplumun bütün aşamalarını etkileyen sancılı ve radikal bir süreçtir. Osmanlıların yanı sıra Japonya, Rusya, Mısır ve Almanya gibi köklü geleneğin güçlü olduğu devletler de sancılı modernleşme sürecinde önemli değişimler ve dönüşümler geçirmişlerdir.

On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı topraklarında iyiden iyiye kendini gösteren uluslaşma hareketleri ve ardından yaşanan Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı neticesinde toprak kayıpları artmış, kalan toprak parçası anavatan olarak belenip muhafaza edilmiştir. Bu konjonktür Osmanlılarda görece geri kalmış uluslaşma bilincini hızlandırmıştır. 1908 Meşrutiyet’in ilanı ve Balkan Savaşlarından sonra modern Türkiye’nin şekillenmesi ve cumhuriyet fikrinin ortaya çıkmasında 1913 sonrası gelişmeler daha çok belirleyici olmuştur. Ancak Zürcher’in (2009) ifadesiyle Amerikan ve Fransız anayasal devrimleri, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, 1917 Rus Devrimi, Kurtuluş Savaşı ve imparatorluğun sona ermesi gibi hızlı değişen iç ve dış koşullar Kemalist devrimin öncülerinin fikirlerinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Böyle bir kargaşa döneminde meydana gelen olaylardan etkilenen Kemalist ideolojinin kurucu babalarının fikirlerinde uluslaşma ve uluslaşmaya yönelik adımlarda bir geç kalmışlık düşüncesine rastlanmaktadır.

Ulusal bilincin fikir babası Kemalist rejim, uluslaşma politikalarının önemli unsurlarından olan müzik politikalarında geç kalmışlık nedeniyle hızlı hareket ederek radikal kararlar almıştır. Yasaklama, görmezden gelme, inkâr etme, ötekileştirmenin yanı sıra Batı’ya rağmen Batı’nın gelişmiş müzik geleneği benimsenmek istenmiştir. Mevcut müzik reddedilerek Anadolu’nun köylerinde keşfedilen bozulmamış, saf halk müziği, Batılı müzisyenlerin de katkılarıyla ileri ve çağdaş medeniyet olarak kabul edilen Batı’nın müzik enstrümanları ile armonize edilmiştir. Dolayısıyla Batı müziği Türk müziğine entegre edilerek çağdaş medeniyet seviyesine hızlıca ulaşılmak istenmiştir. Kemalist rejim mevcut müziğin ıslah edilmesini veya kendi doğal evrimini geçirmesini beklemek istememiştir. Çünkü uluslaşmada geç kalınmıştır. Bu nedenle ulusal bilincin unsurları olarak kabul edilen faktörlerde geçmiş ve gelenek, modernleşmeye mâni olduğu için yeni rejim tarafından çoğu zaman sahiplenilmemiş ya kendiliğinden ortadan kaybolması sağlanmış ya da gerekli görülerek yasaklanmıştır.

KAYNAKÇA

1924 Teşkilâtı Esasiye Kanunu. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>, Erişim Tarihi: 09.07.2023.

429 sayılı Şer'iyeye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Vekâletlerinin İlgasına Dair Kanun, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200429.pdf, Erişim Tarihi: 17.07.2023.

Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Atay, F. R. (1943). *Zeytindağı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Atılgan, G. (2015). İdeoloji, G. Atılgan ve E. A. Aytekin içinde, *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, (s. 258-297), İstanbul: Yordam Kitap.

Balkılıç, Ö. (2009). *Cumhuriyet, Halk ve Müzik. Türkiye'de Müzik Reformu 1922-1952*.

Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.

Beşikçi, İ. (1978). *Cumhuriyet Halk Fırkası Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu*. İstanbul: Komal Basım-Yayın-Dağıtım.

C.H.F. Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları, 10-18 Mayıs 1931. Devlet Matbaası: İstanbul.

Cumhuriyet Halk Partisi Programı. Mayıs 1935. Ankara: Ulus Basımevi.

Cumhuriyet Halk Partisi Yedinci Büyük Kurultayı. 1947.

Çelik, N.B. (2009) Kemalizm: Hegemonik Bir Söylem, T. Bora ve M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 2, Kemalizm* (s. 75-91), İstanbul: İletişim Yayınları.

Dellaloğlu, B. F. (2013). *Modernleşmenin Zihniyet Dünyası: Bir Tanpınar Fetişizmi*. İstanbul: Ufuk Yayınları.

Duverger, M. (2002). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Eagleton, T. (1991). *Ideology: an introduction*. Verso: London&New York.

Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gökalp, Z. (2019). *Türkçülüğün Esasları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Göle, N. (2007). Batı Dışı Modernlik: Kavram Üzerine, T. Bora ve M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce. Cilt 3 Modernleşme ve Batıcılık* (s. 56-67), İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Hall, S. (1973). Bilimin Geri Tarafı: İdeoloji ve Bilgi Sosyolojisi, Can Şahan (Der.) *İdeoloji üzerine: Eleştirel İdeoloji Analizleri*, İstanbul: Kuram Yayıncılık.
- İnsel, A. (2009). Giriş, T. Bora ve M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2, Kemalizm* (s. 15-25), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karpat, K. (2006). *Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kasaba, R. (1998). Eski ile Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm, S. Bozdoğan ve R. Kasaba içinde, *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* (s. 12-28), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Koçak, O. (2009). 1920’lerden 1970’lere Kültür Politikaları, T. Bora ve M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2, Kemalizm* (s. 370-418), İstanbul: İletişim.
- Küçükömer, İ. (1969). *Düzenin Yabancılaşması. Batılılaşma*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Lewis, B. (2015). *Modern Türkiye’nin Doğuşu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Mannheim, K. (1979). *Ideology and Utopia. An Introduction to the Sociology of Knowledge*. London and Henley: Routledge&Kegan Paul.
- Mardin, Ş. (2017). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset. Makaleler 1*, İstanbul: İletişim.
- Marx, K. & Engels, F. (1978). *Werke*, Band 3. Dietz Verlag: Berlin.
- McLellan, D. (1995). *Ideology*. University of Minnesota Press: Minneapolis.
- Meriç, C. (2007). *Umrandan Uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. IV, C. 25, Sa.3 Atatürk’ün Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin IV. Dönem 4.Yasama Yılıının Açılış Konuşması
- Paçacı Tunçay, G. (2015). Cumhuriyet’in Müziği ve İstanbul. C. Yılmaz içinde, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* (s. 74-95), İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Parla, T. (1991). *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları. Cilt 2, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*. İstanbul: İletişim Yayınları

Parla, T. (1992). *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları Cilt 3 Kemalist -Tek Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Parla, T. (1993). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*. İstanbul: İletişim Yayınları

Seçim Dolayısıyla Millete Beyanname 20.IV.1931, içinde *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. 2006, s. 606-609, Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Seliger, M. (1976). *Ideology and Politics*. London: Allen & Unwin.

Vossische Zeitung, 11.03.1930: No 118/A 60. Beim Gazi in Angora. Mustafa Kemal inmitten seines Landes, von Emil Ludwig.

Yarman, O. (t.y.). Alaturka Müziğinin Yasaklanmasında Atatürk: Belgeler Zemininde Bir Çözümleme. http://www.ozanyarman.com/files/aturk_ve_musiki.pdf, Erişim Tarihi: 18.07.2023.

Zürcher, E. (2005). *Savaş Devrim ve Uluslaşma. Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908-1928)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Zürcher, E. (2009). Kemalist Düşüncenin Osmanlı Kaynakları. İçinde: *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 2, Kemalizm*. S. 44-55. İstanbul: İletişim.